

Inledning

LÄSK-pärmen (LÄSK = läs och skriv) vill förmedla kunskap om läs- och skrivsvårigheter, i första hand till föräldrar med barn i grundskolan. Många elever med läs- och skrivsvårigheter har en jobbig skoltid. Trots att de anstränger sig upplever de många misslyckanden då de inte får förståelse för sina svårigheter. Men det finns också exempel på hur olika lärare lyckas stötta och hjälpa de här eleverna. Vår önskan är att sprida bra idéer!

De organisationer som står bakom LÄSK-pärmen är

- Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn (FDB)
- Dyslexiförbundet

Pärmen gavs ut första gången år 2001 i LÄSK-projektet, *se avsnitt 28*, med ekonomiskt stöd från Arvsfonden.

Texterna till den första upplagan av LÄSK-pärmen togs fram av projektledare Susanne af Sandeberg (FDB), som under arbetets gång hade samarbete med föreningarnas representanter: Marianne Norée och Ulla Föhrer från Svenska Dyslexiföreningen, Eva Wiklander och Christer Holmberg från Dyslexiförbundet och Birgitta Fredriksson från FDB. Anders Slätis tecknade omslagsbilden.

LÄSK-pärmen uppdateras fortlöpande i samarbete mellan föreningarna och den senaste versionen finns på www.fdb.nu.

Språklig medvetenhet och tidiga insatser

- *Vad kommer först i ordet ko?*
- *Nosen*, svarar den som inte är medveten om språkets form.
- *K*, svarar den som är språkligt medveten.

Den som är språkligt medveten urskiljer bland annat att språket är uppbyggt av olika ord. Man inser t.ex. att om man för samman ordet ”snö” och ordet ”boll”, så blir det ”snöboll”.

Språklig medvetenhet omfattar

- 1) fonologisk medvetenhet, 2) fonemisk medvetenhet,
- 3) morfologisk medvetenhet, 4) semantisk medvetenhet,
- 5) syntaktisk medvetenhet och 6) pragmatisk medvetenhet.

Fonologiskt medveten

Den som är fonologiskt medveten är medveten om det talade språkets ljudstruktur - t.ex. stavelser och enskilda ljud.

Fonemisk medvetenhet är en underkategori som avser medvetenheten om de olika språkljuden i ord, t.ex. förmågan att uppfatta att det finns ett s-ljud i ord som kylskåp och kastrull.

Vid tidig läs- och skrivinlärning är det viktigt att kunna dela upp ord i språkljud. Observera att fonologisk medvetenhet handlar om ljuden i språket – inte om bokstavsnamn.

Elever med dyslexi

Aktuell forskning

Det är bra om ett barn med dyslexi får öva *kopplingen mellan språkljud och bokstäver* på ett strukturerat sätt. Då förbättras barnets fonologiska medvetenhet, läsförmåga, stavning, läsförståelse och läshastighet.

Ovanstående framgår av SBU:s rapport ”Dyslexi hos barn och ungdomar”, samt Vetenskapsrådets ”Kunskapsöversikt om läs- och skrivundervisning för yngre elever”.

Att läsa med flyt

Att läsa handlar om avkodning och förståelse. För att få flyt i läsningen måste avkodningen bli automatiserad, vilket inte sker för de som har dyslexi.

En person med dyslexi har svårt att tillägna sig inre representationer av ordbilder, vilket är en nödvändighet för att kunna läsa med flyt.

Många personer med dyslexi får aldrig en automatiserad avkodning och upplever inte de inre ordbilderna. Därför blir läsandet och skrivandet mödosamt och energikrävande.

Dyslektikern måste av den anledningen få anpassningar och hjälpmedel för att klara sin vardag.

Information till personal och elever

Skolpersonal

All skolpersonal bör få information om vilka elever som har läs- och skrivsvårigheter. Ofta glömmer man t.ex. bort att ge information till

- vikarier
- lärare i praktiska/estetiska ämnen
- nyanställda
- fritidspersonal.

Elever

Hur ska *alla* elever på skolan få allmän information om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?

Bra information finns hos

Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn (FDB), www.fdb.nu

Dyslexiförbundet, www.dyslexi.org

Svenska Dyslexiföreningen, www.dyslexiforeningen.se

DysseAppen

DysseAppen innehåller tips och förslag på strategier för elever som har dyslexi eller för andra som möter personer med dyslexi. Den är gratis att ladda ner på www.fdb.nu.

En elev med läs- och skrivsvårigheter behöver...

***...få anpassad träning,
kompensatoriska verktyg, och
stöd i att utveckla en god självkänsla:***

...en bas av god självkänsla,
kompensation för sina svårigheter
och träning i läsning och stavning.

I DysseAppen finns flera poddinslag som är inriktade på att skapa goda förebilder och att stärka barns och ungas självkänsla.
Läs mer om DysseAppen på FDB:s hemsida www.fdb.nu.

Hur kan man hjälpa barnet hemma?

- **Positiv inställning**

Försök att ge barnet en positiv inställning till läxor. Det är viktigare att barnet blir intresserat av ett visst område i läxan, än att det kan rabbla allt och tycker att läxläsning är en plåga.

Om barnet får en positiv inställning till kunskap, så blir det motiverat att lära sig mer i fortsättningen.

- **Jobbiga läxor**

Om man tragglar och har det jobbigt med läxor en hel kväll, så kommer både barn och förälder att ha motvilja mot att göra läxorna i fortsättningen. Diskutera med barnet och läraren så att läxorna anpassas efter barnet.

- **En mysig stund**

Försök att göra läxläsningen till en trevlig stund. Om det blir konflikter kanske någon annan kan hjälpa till med läxorna?

- **Tips inför läxläsning**

I DysseAppen finns under rubriken ”smarta tips” en film som man kan använda för att få idéer om hur man kan göra läxläsningen lättare och roligare. Se www.fdb.nu/material/dysseapp.

Glosor

Glosträning är ofta ineffektiv och tidskrävande för barn med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Ofta behöver övningen ligga på en annan, enklare, nivå än vad som motsvarar elevens övriga språkförmåga.

Istället för att träna ord i en gloslista kan eleven behöva en annan typ av undervisning.

Syftet med glosträningen är bl.a. att öka ordförståelsen.

Det kan underlätta att få träna muntligt, och att använda flera sinnen, t.ex. att använda bilder och färger, få känna på föremål eller utföra uppgifter som illustrerar orden.

Att minnas lösryckta ord kan vara svårt,

det underlättar att få lära sig orden i ett sammanhang. Man kan t.ex. öva konversation, se på film, lyssna på inlästa böcker, hitta teman man tycker om på Youtube, spela datorspel där det talas engelska.

Syftet med glosträningen är också att träna stavning.

Det traditionella tränings sättet att lära sig stava glosor kräver att man har en inre representation av ordbilder.

En person utan dyslexi tillägnar sig sådana inre representationer av ordbilder. Det innebär att i tanken kunna se ett ord framför sig.

Personer med dyslexi har däremot ofta diffusa representationer av ordbilder eller inga alls.

Många barn med dyslexi har därför svårt att prestera bra på t.ex. ett glosprov. Det är nämligen svårt för dem att bedöma om det skrivna ordet "ser rättstavat ut" när en inre bild att jämföra med saknas.

Hur kan man underlätta för barnet?

Man kan hjälpa barn med begränsat arbetsminne genom att t.ex.

- vara tydlig
- ge en instruktion i taget
- förtydliga med gester
- upprepa informationen
- komplettera en muntlig instruktion med en skriftlig
- se till att barnet är uppmärksam innan det ska lyssna
- hjälpa barnet att strukturera vardagen
- erbjuda hjälpmedel (t.ex. fickminne, kalender, mobil med pip ljud)
- repetera ofta
- ge bildstöd
- skriva stödord, rita
- använda auditivt och visuellt stöd samtidigt
- lära ut minnesstrategier
- låta barnet sitta längst fram i klassrummet
- erbjuda en lugn miljö
- undvika stress
- uppmuntra och berömma även små framsteg!

Koncentrationssvårigheter

Att ett barn har svårt att koncentrera sig påverkar också skolarbetet. Tänk på att det finns olika koncentrationssvårigheter.

Sekundära koncentrationssvårigheter beror på att något är för svårt, t.ex. att läsa och skriva, och då tappar eleven koncentrationen.

Den eleven har lätt att koncentrera sig vid andra aktiviteter.

Primära koncentrationssvårigheter innebär att eleven har svårt att koncentrera sig vid de flesta aktiviteter under dagen, vilket kan ha sin orsak i ADD/ADHD.

Vad är FDB?

FDB – Föräldraföreningen för Dyslektiska Barn är en förening som ger råd, stöd och vägledning till familjer som har barn med dyslexi och andra läs- och skrivsvårigheter. Vi arbetar också för att förbättra villkoren i skolan.

FDB är en rikstäckande organisation med aktiviteter i stora delar av landet.

Föreningen bildades 1992 av en grupp föräldrar; den är partipolitiskt och religiöst obunden och öppen för alla.

FDB vill stärka föräldrar

att tillsammans med andra föräldrar få kunskap och idéer om hur man kan hjälpa barn och ungdomar till en bra skolgång.

Vi vill ge dig kunskaper och stöd

Du kan ställa alla dina frågor på FDB:s Dyslexiforum på facebook. Här får du svar och tips från andra föräldrar med liknande erfarenheter och från vårt FDB-team.

Du kan också ringa till kansliet eller ladda ner information från www.fdb.nu.

Vi vill skapa föräldranätverk

På en nätverksträff eller en cafékväll kan du diskutera och få tips om hur barn kan få en lättare skolgång. Om du vill träffa andra föräldrar så finns bra filmer och annat material som ni enkelt kan använda vid en träff. Det kan vara ett bra sätt att skaffa sig mer kunskap och kunskaper för att föra en dialog med skolan tillsammans.

Vi vill påverka så att skolan blir – ”En skola för alla!”

Att lära sig läsa och skriva är en grundläggande rättighet, en demokratifråga. Därför anser vi att alla elever med läs- och skrivsvårigheter ska ha rätt till särskilt stöd och insatser som noggrant följs upp och utvärderas.

Vi vill ge barn och unga möjlighet – ”Att bli experter på sitt eget lärande”

DysseAppen är den första kunskapsportalen om dyslexi och lärande gjord av unga - för unga i samarbete med ett professionellt team. Här finns också DyssePoddar att lyssna på tillsammans för att få idéer från andra som har kunskaper och erfarenheter om dyslexi och lärande.

Vi arbetar för

”Att skolan skall bli en skola för alla!”